

EKFRÄMJANDETS EXKURSION TILL NORDÖSTRA SKÅNE DEN 11-12 SEPTEMBER 2014

Lars Dahlé

Foton (där inget annat anges): Mats Hannerz

Temat för 2014 års exkursion var ”*Produktion av ädellövskog*” efter rekommendationer från årsmötet året innan. Efter en del rekognoseringar blev nordöstra Skåne målet för exkursionen.

Mitt i den snörika januarimånaden 2014 började en planeringsgrupp bestående av Anders Ekstrand, Theresia Wallden och Lars Dahlé från Ekfrämjandets styrelse och Stig Hermansson från Skogsstyrelsen att besöka objekt som kunde anknyta till temat. Det visade sig finnas många, och

det handlade snarare om att prioritera mellan objekten och platserna. Med Anders Ekstrands och Stig Hermanssons lokalkännedom gick det dock snabbt, och redan i februari-mars var exkursionspunkterna i princip klara.

Exkursionen gick av stapeln den 11-12 september. Start och målplats, tillika årsmötesplats och huvudföreläggning, var det f.d. Pappersbruket i Östanå vid Helge ås strand någon mil söder om Osby.

Pappersbruket i Östanå var basen för exkursionen.

Löv efter Gudrun

När Ekfrämjandets ordförande Thomas Thörnqvist öppnade exkursionen efter lunch så kunde ett 80-tal medlemmar ta de två bussarna i besittning

Efter en kort transport som slutade i en föredömligt röjd skogsbilväg med föredömlig vändplan anlände sällskapet till Tranevik. Tranevik råkade, som av en händelse, vara en av de fastigheter Anders Ekstrand själv ägde i området. Anders hade alltså tagit risken att visa resultatet av sina egna åtgärder för de andra experterna från Ekfrämjandet.

Anders berättade att vi breddgradsmässigt nu var så långt söderut som granen kommit vid sekelskiftet 1600/1700. På denna plats fanns då mest ek. När Anders förvärvade fastigheten strax innan stormen Gudrun bestod den av överårig (90 år)

granskog med högt (380 m³) virkesförråd. Tyvärr hann inte granen avverkas i ordnade former utan det blev rätt kaosartat när denna virkesmängd föll. För att inte råka ut för liknande händelser i framtiden valde Anders att återbeskoga det mesta med löv. Det var dock inte helt lätt att få tag på plantor av rätt härkomst som passade lokalklimatet på de relativt högt belägna skiftena.

Lång pålrot

Anders berättade vidare om det mycket omsorgsfulla arbetet med återbeskogningen. Plantorna kom från egna kruksådder och hade satts ut i april/maj 2012. Några plantor hade grävts upp nu två år senare och det visade sig ha en pålrot som var 60-70 cm lång. Planteringen hade föregåtts av markberedning hösten innan vilket åstadkom ett mycket stort uppslag av björk.

Åhörarna lyssnar på hur Anders Ekstrand lyckats med sin ekplantering på fastigheten Tranevik.

Anders Ekstrand visar en av de kruksådda plantorna medan Lars Dahlén antecknar.

Återbeskogningen hade också gjorts med stöd från Landsbygdsprogrammet och den verkliga kostnaden efter avdrag för stödet blev cirka 10 000 kr per hektar.

På punkten blev det en hel del diskussioner om ekplantering, och bland annat levererades tankar som:

- Fördelen med täckrotsplantering av ek är att pålroten är intakt.
- En naturligt uppkommen ek som är 1 dm hög kan ha en pålrot som är 4-5 dm lång.
- En barrotsplanta av ek ska ha beskurits i marken i plantskolan, inte på en stubbe på hygget. Det sistnämnda är ett rent kriminellt beteende.
- På bördig mark ska det vara 8 meter mellan ekarna, på svagare mark kortare avstånd.
- Det kanske hade blivit lika bra resultat med en höstplantering.

Allt fel

Nu flyttade Anders gruppen till en annan del av fastigheten. Om den förra punkten skulle visa resultatet av en nyligen genomförd plantering skulle nästa punkt visa hur det kan se ut efter ytterligare några år. Vi tog oss därför in i ett häget som planterats med ek av polsk proveniens år 2008.

Innan någon annan hann ta till orda bekände Anders att man här gjort allt fel. I alla fall hade resultatet inte alls blivit som Anders själv tänkt. Trots jaktinsatser fanns det gott om älg i området. Älgen tar sig gärna och lätt in i hägnet. Antingen hoppar den över eller så lägger den sig över näten.

Plantorna som sattes var rotbeskurna på ett förskräckligt sätt och hela planteringsarbetet var undermåligt har det visat sig. Den lönn och avenbok som sattes har klarat sig dåligt medan eken trots allt gått relativt bra.

Här krävs ett gediget röjningsarbete för att ge ekarna utrymme.

Den åtgärd som nu närmast stod i tur var ett omfattande röjningsarbete. Anders räknade med att ha ett årsbeting när det gäller röjningsarbete på 7 hektar framför sig. Och inte kan man röja hur som helst, nej nu gäller det att röja brunnar kring ekplantorna så de har ett tydligt lufthål att sträva upp mot.

Men nu var det dags att sträva vidare mot nästa exkursionspunkt. På utvägen diskuterades olika trädslagskombinationer och undertecknad noterade från en konversation med vanligtvis välunderrättade ekfrämjare att en kombination ek och tall också hade gått bra samt att en ek som är krokig i ungdomen rätar upp sig med tiden. När stocken senare sågas upp slingrar sig märgen men stocken är ändå rak.

Innan vi åkte vidare med bussen visade Anders en ny röjsågsvariant – en kedjesåg som satt på ett röjsågstativ. Anders demonstrerade arbetsställningar och funktion. Så-

gen kan vara ett bra hjälpmedel när man vill effektivisera arbetet med att skapa den nya ekskogen.

Examen i ekskogsskolan

Den resterande delen av eftermiddagen skulle tillbringas hos en annan Ekfrämjare som också upplåtit sin fastighet för ett närgånget granskande, denna gång Lennart Bosrup på Bosarp. Lennart inte bara odlar skog. Nej, han förädlar den också lokalt i den egna, på fastigheten belägna, golv- och snickeriverkstaden.

Lennart guidade först gruppen genom en del av skogen på fastigheten och avslöjade det häpnadsväckande att han inte kunde något om skog när han förvärvade fastigheten för 15 år sedan. Genom trägna studier av Erik Stååls publikationer och intervjuer av kunniga människor fick Lennart de grundkunskaper han ansåg sig be-

Kedjeröjsågen gör stor nytta i skötseln av ädellövkogen. Anders Ekstrand demonstrerar.

höva för att sedan själv experimentera med olika åtgärder. Lennart såg dagens besök av Ekfrämjandets censorer som något av en examen och såg med viss bävan fram mot vad resultatet skulle bli.

Blandskog och naturnära metoder

Innan diskussionen släpptes fri förklarade Lennart att han inriktat sig mot blandskog och de mer naturnära metoder som bland andra Erik Ståål beskriver.

Dels fanns en del blandskog, särskilt bland de äldre skogsbestånden, där man kan gallra fram ek och annan lövskog att balansera med granen. Dels anlägger han blandskog på hyggen genom att låta björk, ek och tall komma fram mellan granplantorna.

En tredje metod är gallring med luckor och skärmställning i äldre skog. I luckorna kan man plantera eller skydda självförygrade plantor.

Sju olika sätt att anlägga ek

Under den tid som gått sedan fastighetsförvärvet hade Lennart nu kunnat urskilja sju olika

sätt att anlägga ek. Kostnaderna kunde variera mellan 0 kr upp till 400 kronor per huvudstam. Lennart gjorde därefter en kort genomgång av de sju olika modellerna, som också beskrivs på annan plats i detta Ekbladet. En viktig ingrediens är de dresserade nötskrikorna som aktivt bidrar i arbetet.

Efter denna genomgång fick vi påbörja vandringen till fikat vid gården där också golv- och snickeriet skulle förevisas. Under vandringen diskuterades Lennarts olika förnygringsmetoder. Någon riktig enighet nåddes nog inte och det var väl inte heller att vänta. Varje bestånd har sin historia och sina förutsättningar vilket gör att det sällan

Lennart Bosrup delar med sig av sina blandskogsidéer.

går att tillämpa en metod generellt. Det rådde dock stor enighet om att Lennart hade klarat examensdagen med mycket väl godkänt.

Gårdsvisning

Efter en kort promenad genom flera bestånd kom vi så fram till gårdsplanen. Här blev det kaffe och kakor i anslutning till visningar av gårdens tillverkning.

Tre grupper alternerade mellan stationer som visade uppsågning av ekstock, snickeri och golvtillverkning samt färdiga golv. Intresset var på topp och frågorna otaliga så det var svårt att få cirkulation av grupperna mellan de olika stationerna.

Med lite försening kunde bussarna sedan återvända med deltagarna till Östanå där flertalet hade logi. Några fick dock fara vidare till Osby eller Glimåkra. Trots detta var de flesta på plats när dagens sista ordnade programpunkt, årsmötet, skulle börja.

Snickeriet i Bosarp utnyttjar lövets skönhet till flera egna produkter.

Ekstocken på väg att bli golv hos Lennart Bosrup.

Thomas Thörnqvist, ordförande, och Lars Dahlén, sekreterare, höll ordning på årsmötet.

Årsmöte

Årsmötesprotokollet har tidigare distribuerats till Ekfrämjandets medlemmar och behöver inte upprepas här. Däremot kan noteras att vid årsmötet delades ett av länsprisen för 2014 ut. Det var Henrik Svensson som fick motta länspriset för Kalmar län. Motiveringen lästes upp av Fred Lönnberg. Det blev också tillfälle att lite förse- nat dela ut länspriset för Jönköpings län 2013 till Bengt-Elis Pettersson. Den motiveringen läste Thomas Thörnqvist upp.

Den därpå följande årsmötesmiddagen avåts i en av det f.d. pappersbrukets maskinhallar som anpassats till den nya verksamheten utan att man helt tagit bort detaljer från den produktion som en gång ägde rum här.

Västraby

Fredagen grydde och med den samma lagom-väder som torsdagen bjöd på. Temat produktion skulle komma att gälla även denna dag. Efter en kort busstransport mot

nordost möttes vi av fastighetsägaren Percy Jeansson på Västraby. Här inledde dock Stig Hermansson, distriktschef på Skogsstyrelsen i Skåne och områdeskonsulents Magnus Bondesson med lite fakta om skogen i Skåne. Skogsarealen uppgår till 400 000 ha vilket är 1/3-del av landarealen. Skåne är alltså inget obetydligt skogslän. Av den totala kubikmassan är en tredjedel ädellövskog.

Svårt att ge rätt råd

Magnus nämnde att ett av myndighetens problem är att ge rätt råd när det gäller naturlig förnyring av ädellöv. Under gårdagen tittade vi på olika anläggningssätt och som vi såg var det inte alla som var helt igenom lyckade. Magnus berättade att vi nu skulle titta på ytterligare exempel på anläggningens mystik och lämnade därmed ordet till Percy Jeansson.

Percy kunde berätta att han tog över denna fastighet 1996. Två år senare hägnades det bestånd på 2,5 ha som vi stod i.

Här fanns då ett tätt uppslag av ekar. Hägnet hade avvecklats 2012 i samband med att överståndare togs bort. Nu är det dags att röja fram huvudstammar. Här blev det plats för lite praktiska engagemang i val av stammar. Kanske det är i tidigaste laget att välja de slutliga huvudstammarna nu men man kan i alla fall börja tänka på vilka kandidater som finns.

I den bedömningen var många ense så valen blev lätta. Percys mål var att ha 75 huvudstammar i slutbeståndet. Under gårdagen fick vi höra att älgen var ett problem men här var det inte alls så. Då var grannens åsnor ett större problem.

Magnus nämnde att många skogsägare inte tror det går att klara naturlig föryngring på områden liknande detta. Men det finns många exempel på lyckade naturliga föryngringar där man inte gjort något annat än hägnat, inte ens markberett. I detta område är kvaliteten generellt sett rätt så bra i de naturligt uppkomna bestånden.

Anders Ekstrand beskrev anläggningens mystik med att det gäller att ha koll på så många olika saker samtidigt. Ska man lyckas är det flera saker som ska inträffa samtidigt och den situationen är inte så vanligt förekommande. Förutom älgar och åsnor gäller det att vara observant på olonåren och vara medveten om möss- och sorkpopulationernas storlek. När alla dessa faktorer är som mest gynnsamma måste man snabbt hägna in härligheten och hoppas att man inte slår sönder för mycket när överståndare och hägn avvecklas. Denna betraktelse fick bli avslutning på Västraby och färden fortsatte några mil söderut.

Bussproblematik

Efter en stund längs en större asfalterad väg svängde bussarna av. Den stig vi då kom in på kändes inte helt förtroendeingivande men bussarna fortsatte trots allt ner för en backe och efter diverse tvära kurvor stannade de på en blöt gräsplan där exkur-

Percy Jeansson ägare på Västraby, och Magnus Bondesson, Skogsstyrelsen.

Stamkvistning av ek. Bäst är juli, augusti och september.

sionsdeltagarna kunde kliva av och ta sig an de väntande förmiddagskaffet. Bussförarna var dock inte så intresserade av kaffet utan tyckte begrunda hur det skulle vara möjligt att komma härifrån. Med passagerarna i behåll.

Carbonniers fastighet

Efter kaffet presenterade Anders Ekstrand fastigheten Almö som tillhörde Louis Carbonnier, son till professorn i skogsskötsel Charles Carbonnier. Anders menade att de bestånd vi nu besökte nog var denna exkursions absolut bördigaste. Vi hade ju tidigare under exkursionen tittat på olika exempel på anläggning. Nu hade vi förflyttat oss till ungskogsstadiet. Och vi befann oss nu i en ungskog som uppkommit genom plantering i det projekt som hette

”Omställning 90”. Ekarna här var alltså ca 25 år. Det konstaterades snabbt att det var ovanligt många ekar som hade klykor. Anders förklarade detta med att man här satt holländsk ek. Trots att vi nu var långt söderut för att vara i Sverige var ändå inte lokalklimatet just här så bra vilket lett till denna klykbildning. Nu höll man på att se ut 120 huvudstammar som sedan skulle minskas med hälften till ett slutbestånd på 60 stammar per hektar.

Anledningen till valet av holländsk ek var troligen att det då inte fanns annat att tillgå. Lite längre söderut i Kristianstads-trakten har holländsk ek visat sig ge betydligt bättre resultat.

Anders förklarade att beståndet anlagts utan hägn eller rör. Man planterade 4-5 000 plantor, betestrycket var högt men tillräck-

ligt många överlevde för att nu stå alldes för tätt. De begränsar vattskotten men hämmar kronorna så nu var det hög tid att frihugga kring huvudstammarna.

Brist på svenska ollon

Max Jensen från plantskolan i Ramlösa förklarade att det på grund av brist på ollon inte kan produceras den mängd svensk ek man skulle vilja. Det kom då en fråga om hur man ska gå till väga för att samla ekollon och svaret blev att det bara är att plocka för hand från marken. Man kunde med fördel använda barn eller barnbarn som har lättare för att krypa. Uppköpare kan betala 40-50 kr per kg ollon. Det är dock lite problem med att förvara ollonen över vintern så de bör helst sås under hösten.

Stamkvistning

På Almö passade Anders Ekstrand och Cecilia Rooth på att demonstrera stamkvist-

ningssågen och diskutera kvistningens teknik och biologi. Bland det kloka som nämndes var:

- Undvik att kvista grenar grövre än 5-7 cm (det är bara att lura industrin som får kvistfri yta men ett förskräckligt inre)
- Låt grenkudden vara kvar för att övervallningen ska gå fortare (en liten bit av kvisten närmast stammen ska alltså lämnas)
- Börja kvista vid en stamdiameter på 7-8 cm och kvista 3-4 meter upp. Återkom varje år med nästa grenvarv tills stamdiametern är högst 15 cm i brösthöjd
- Bästa tidpunkt är JAS-månaderna (Juli, Augusti, September).

Världens bästa ek

Nästa exkursionspunkt var Sinclairsholm där Johan Barnekow hälsade den kunniga

Max Jensen från Ramlösa plantskola berättade att det var brist på svenska ollon. Uppköpare kan betala 40-50 kronor per kilo.

skaran ekfrämjare välkomna. Johan kommenterade att Ekfrämjandet kommit helt rätt. Nu var man nämligen på den fastighet där världens bästa ek, Göinge-eken, växte. Inte nog med det, den sågades upp på gårdssågen på världens bästa sätt. Johan erkände emellertid lite överraskande att den gran, tall och bok man hade inte var världens bästa.

Friherre och anarkist

När man är så lyckligt lottad att man har världens bästa ek så behöver man inte ägna sig åt plantering utan naturlig föryngring är det självklara valet. Anders, som knappt hunnit presentera Johan innan denne började tala, fick nu en chans att presentera världens blygsammaste ekodlare. Johan kompletterade med att han såg sig själv som friherre och anarkist men med ett ut-

präglat sinne för marknadsföring. Ska man tjäna pengar på egen vidareförädling måste man skapa sig ett namn och varumärke. Och sen våga ta bra betalt.

På detta följde en demonstration av uppsågning på den nyligen inskaffade sågen. Det är viktigt att de uppsågade virket torkar långsamt. På gården fanns därför även en torklada av större format vars tak var helt klätt med solcellspaneler.

Wanås

Efter avslutad lunch kunde vi åka vidare till den sista exkursionspunkten Wanås gods. I en mycket fin blandskog med ek och bok på Wanås hälsade Baltzar Wachtmeister välkommen och berättade kort om godset verksamhet. Man har inriktningen mjölk, foder, skog, jakt och upplåtelse av fritids- och permanentbostäder, men

Johan Barnekow på Sinclairsholm.

Baltzar Wachtmeister och Conny Gabrielsson, Wanås. Foto Thomas Thörnqvist.

är kanske mest kända för verksamheten i skulpturparken. Skogen sköts i huvudsak med egen personal och den som ansvarar för skogen är Conny Gabrielsson.

Världens bästa ek igen

Conny tog nu över och påstod att det fanns en särskild ekproveniens som heter Wanåsek och som är den bästa i världen. Därmed hade vi på kort tid sett flera världs bästa ekar. Johan på Sinclairsholm hade inte tillfälle att följa med till Wanås så vi missade den intressanta diskussion som kunde ha utspelats mellan de två världsmästarna.

Connys recept för en lyckad anläggning är att hålla ihop brynen, ingen markberedning och helst inget hägn eftersom man på Wanås genom skulpturparken har väldigt många besökare i de omgivande skogsområdena. Conny beklagade de dåliga avsättningsmöjligheterna för boken. Tidigare

fanns det sex sågverk bara i Skåne som förädlade bok men nu finns inget så trädslaget kan nu egentligen bara säljas som massaved till ett pris som är hälften av timmerpriset.

Det är många gånger liknande ekonomiska faktorer som gör att man vill gå över till granen som växer snabbt och har en säker avsättning. Conny nämnde att man på Wanås tidigare menat att det är granen man lever på när det gäller skogen.

Efter en kortare promenad kom vi till ett bokskogsbestånd som skulle avvecklas. Conny ville nu ha lite råd från exkursionsdeltagarna. Någon konstaterade att eftersom man inte använde hägn kunde nätburar vara ett alternativ. En annan föreslog inblandning av 30 % gran i bokskogen för att förbättra ekonomin. Conny svarade att man inte hade tid att ägna sig åt vare sig burar eller varianter med graninblandning.

Här kunde Henrik Nilsson från SUSAB komplettera med att skötselfrågorna blir av en helt annan art när man har att göra med storskogsbruket. I den lilla skalan kan man laborera med allehanda finesser men i den större skalan finns inte utrymme för sådant.

Skulpturer och Snapphaneeken

Med denna punkt var det dags att lämna produktionen för ett kulturellt inslag. Nämligen en kortare promenad genom delar av skulpturparken. Det blev också ett kortare uppehåll vid den mäktiga Snapphaneeken innan Thomas avslutade exkursionen och tackade av alla de som gjort stora insatser.

Om författaren

Lars Dahlén är sekreterare i Ekfrämjandet, och till vardags skogskonsulent på Skogsstyrelsens Skånedistrikt, med placering i Höör. lars.dahlen@skogsstyrelsen.se

Skulpturen Sprungen ur av Pål Svensson, en av alla konstverk på Wanås. Foto Bengt Oberger, Wikipedia commons.

